

1.8. Kultūras jēdziens

Epopejas ievadā Špenglers atzīst kultūras izpratnes svarīgumu. Viņaprāt, lai aplūkotu Rietumu kultūras stāvokli, vispirms ir nepieciešams noskaidrot, kas ir kultūra un kāda ir tās attieksme pret reālo vēsturi, dzīvi, dvēseli, dabu, garu. Jāzina, kādās formās kultūra atklājas un kādā mērā šīs formas (tautas, valodas, laikmeti, kaujas, idejas, valstis, dievi, māksla, mākslas darbi, zinātne, tiesiskās attiecības, saimnieciskās darbības formas, ievērojami cilvēki, ievērojami notikumi) ir simboli un vai šos simbolus var izskaidrot.

Kultūrā Špenglers nenodala tradicionāli triviālās divas puses – garīgo kultūru un materiālo kultūru. Viņa ieskatā kultūra ir vienots veselums, kurā ietilpst gan garīgā sfēra, gan materiālā sfēra. Grāmatā tiek rakstīts par „prasimboliem”, kuri aptver kultūrā visus elementus, kaut gan šie „prasimboli” paši tieši neizpaužas. Tātad ir runa par zināmiem transcendentāliem veidojumiem, kuri totāli pārklāj visu kultūru. Tādi veidojumi tātad var būt savdabīgs kopīgs gars, kopīga mentalitāte, identitātes pašapziņa, kultūras dvēsele. Špenglera ieskatā katras kultūras dvēsele ir unikāla. Katras kultūras mūžs ilgst apmēram 1000 gadus.

Špenglers nosauc kultūras formas (skat. iekavās pirmajā rindkopā). Viņu interesē kultūras formu potenciālais simboliskums un iespēja interpretēt šo simboliskumu. Tādējādi atsevišķi tiek nodalīts kultūras formu simboliskums. Kultūrā ne tik svarīgas ir reālās formas, bet gan šo formu simboliskums. Noprotams, ka ar kultūras formu simboliskumu autors domā garīgo auru. Viņš domā kultūras formās iemiesotās idejas un attiecīgo formu garīgo atbalsi cilvēku apziņā.

Taču zināms nodalījums piemīt autora pieejai. Viņš atsevišķi nodala kultūras dzīvās formas un kultūras mirušās formas. Turklāt katras grupas iepazīšanai ir vajadzīga sava metodoloģija. Mirušajām formām der „matemātiskais likums”, bet dzīvajām formām der „analoģija”.

Špenglers kultūras pagātnē saskata tipoloģisko atkārtotošanos. Mēdz būt tipiska kopība gadsimtiem, laikmetiem, apstākļiem, personībām. Piemērā viņš atsaucās uz Napoleonu. Jebkurā sarunā par Napoleonu vienmēr atceras viņam tipiski līdzīgo Cēzaru, Aleksandru Lielo. Pats Napoleons saskatīja sava likteņa līdzību ar Kārli Lielo.

Špenglers iesaka piesardzīgi izturēties pret analoģijām. Tām var nebūt, kā viņš saka, morfoloģiskā nozīme. Īpaši nepamatotas analoģijas piemīt tautiski romantiskajai gaumei, kura ir ievērojusi ārējās līdzības „ainās uz vēstures skatuves”. Visobjektīvāk analoģijas spēj izvirzīt matemātiķis. Divu diferenciālo vienādojumu iekšējo radniecību profāns nekad nespēj saskatīt. Špenglers studēja matemātiku. Viņam bija tiesības ģimnāzijā pasniegt matemātiku (arī dabas zinātnes, vēsturi un vācu valodu). Karens Svasjans raksta, ka Špenglera koncepcija ir ģimnāzijas matemātikas skolotāja koncepcija.

Špenglera norādījums par matemātiķa priekšrocībām palīdz saprast matemātikas lomu kultūras mirušo formu analīzē. Matemātika, matemātiķis ir savdabīgs vēsturiskās objektivitātes/precizitātes garants. Matemātika, matemātiķis nodrošina adekvātu salīdzināšanas tehniku. Špenglera ieskatā līdzšinējie vēsturiskie salīdzinājumi balstās uz ļoti nepilnīgu tehniku. Valda nejausa ārējās līdzības saskatīšana, bet nevis instinkts un princips. Nevienš vēl nav domājis par metodes nepieciešamību.

Špenglera attieksme pret kultūru kā cilvēka „otro dabu” tagad ir zinātniskā norma. Kultūrā tiek iekļauts viss, ko radījis cilvēks savas dzīves nodrošināšanai un sociālajai pastāvēšanai. Varētu pat teikt, ka Špenglera kultūras interpretācija ir vienīgā pozitīvā tendence XX gadsimtā un XXI gadsimtā. Mūsdienu kultūras definīcija ir pozitīvs Špenglera mantojuma turpinājums. Tas nav saistīts ar „norietu”, ko nevar teikt par pašu Rietumu kultūru. Tādējādi situācija ir amizanta. Kultūras jēdziena izpratne ir pozitīvi attīstījusies, bet pati kultūra tuvojas savam „galam” – civilizācijas līmenim jeb jau to lielā mērā ir sasniegusi XXI gadsimta sākumā.

Špengleram bija sveša viena apziņas nianse. Viņa apziņā nebija domas par savu piederību neattīstītai tautai ar aprobežotu prātu un ļoti nestabilu morāli, kas var liecināt vienīgi par šīs tautas kultūras mežonīgo līmeni un neatbilstību Eiropas faustiskajam garam. Špenglers nepiederēja tautai, kurai nav savas zinātnes, nav savas stingras morāles normu un vērtību

sistēmas, un faktiski nav nekas savs nevienā garīgajā segmentā, par ko šo tautu varētu cienīt uz cilvēces kopējā fona.

Špenglera metodē trūkst attieksmes pret kultūras mežonību. Nav atbildes uz jautājumu, kā izturēties pret mežonīgu kultūru, kādas ir mežonīgas kultūras attiecības ar civilizāciju. Vai mežonīga kultūra arī pāriet civilizācijā tāpat kā civilizācijā pāriet Rietumu augsti attīstītās kultūras? Loģika saka, ka tas nevar notikt. Civilizācijā pāriet tikai augsti attīstītās kultūras, kuras ir izsmēlušas savu kreatīvo potenciālu. Turpretī mežonīga kultūra pat vēl nav pa īstam sākusi realizēt savu potenciālu un varbūt arī nekad nenonāks augsti attīstītās kultūras statusā. Vārdu sakot, Špenglers neko nevar palīdzēt mežonīgas kultūras analītikā. Viņa metode tam nav piemērota. Eksistē atpalikušas tautas ar neattīstītu kultūru. Tās nav sasniegušas "kultūras" līmeni un visu laiku ir atradušās "civilizācijas" līmeni. Špenglers nesniedz atbildi, ko darīt ar tādām tautām un to kultūru.

Kā zināms, mūsdienās atbildi sniedz kultūru relatīvisma teorija. Tā pret visām kultūrām izturas līdzvērtīgi. Teorētiski abstrakti tas ir pieņemami. Taču tas nav pieņemami psiholoģiski reālajā dzīvē, kad ir iespējams salīdzināt tautas un to kultūras, un šajā salīdzinājumā nav iespējams izvairīties no tādām gradācijām kā "mežoni", "augsti attīstīti", "normāli" u.tml., nemaz nerunājot par pašapziņas drūmajām atziņām, ja tu piederi "mežoniem". Kultūru relatīvisma teorija nevar būt mierinājums tiem, kuri katru dienu tiek ar "savējo" mežonīgo stulbumu un zaglīgumu un tam visam līdzās vēro "citu" augstu intelektu un morālo stabilitāti.

Špenglera grāmatā katra kultūra iet savu ceļu. Viņš apskata 8 t.s.augstās kultūras. Katrai no tām ir 4 etapi: dzimšana, jaunība, briedums, nāve. Nāve ir kultūras pārvēršanās civilizācijā. Mēs teiktu – degradācijā, deģenerācijā. Civilizācija ir neradošs, mirstošs esamības veids. Tajā valda stagnācija, attīstības deficīts. Ja kultūras ir dažādas, tad civilizācijas ir visas vienādas. Kultūra veicina un stiprina atšķirības. Civilizācija visu vienādo. Kultūrā vērtības ir radošums, patstāvība, savdabība, neatkarīgā atšķirība. Civilizācijā vērtības ir unifikācija, oriģinalitātes trūkums.

XX un XXI gadsimtā populārā globalizācijas tematika faktiski liecina par Rietumu nacionālo kultūru nonākšanu civilizācijas līmenī. Globalizācijas pamatā ir unifikācija, integrējot vienā veselumā vienādus komponentus. Globalizācija ir iespējama tikai tad, ja katra nacionālā kultūra atsakās no savas savdabības un atsakās no savas oriģinālās nākotnes. Nacionālo kultūru integrācija saskaņā ar globalizācijas teoriju var notikt tikai tad, ja nacionālā kultūra ir civilizācijas līmenī. Tā viegli iesaistās komunikācijā ar „svešajiem”. Ar to ir viegli komunicēt, jo nepastāv individuālās pašapziņas gars. Civilizācijā valda zināma vispārcilvēciskā morāle, pret kuru kategoriski iebilda Špenglers. Viņš neatzina vispārcilvēciskus fenomenus.